

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาค่านิยมและความคาดหวังของผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากโครงการของการเคหะแห่งชาติ และชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากการเคหะแห่งชาติ เขตกรุงเทพมหานคร ในด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการศึกษา ด้านจริยธรรม และด้านสาธารณสุข
2. เพื่อเปรียบเทียบค่านิยม และความคาดหวังในแต่ละด้านของผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากโครงการของการเคหะแห่งชาติ กับชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงจากการเคหะแห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากการเคหะแห่งชาติ เขตกรุงเทพมหานคร ในปี 2528 ซึ่งมีจำนวน 790,802 คน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายชั้น (Multi Stage Sampling) คือ เลือกเขตที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร มีชุมชนแออัดทั้งหมด 18 เขต โดยแบ่งเขตที่มีชุมชนแออัดออกเป็น 4 พวก ตามการแบ่งทิศของกรุงเทพมหานคร แล้วสุ่มเลือกเขตตัวอย่างที่มีชุมชนแออัดมาทีละ 1 เขต ได้แก่

เขตบางเขน	เป็นกลุ่มตัวอย่างจากทิศเหนือ
เขตบางกะปิ	เป็นกลุ่มตัวอย่างจากทิศตะวันออก
เขตบางกอกน้อย	เป็นกลุ่มตัวอย่างจากทิศตะวันตก
เขตยานนาวา	เป็นกลุ่มตัวอย่างจากทิศใต้

เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางของ Krejcie และ Morgan โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Level of Confidence) ที่ 95 % โดกลุ่มตัวอย่าง 380 คน ดังนี้

เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงในเขตต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา โดกลุ่มตัวอย่างรวม 190 คน

เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง ศึกษาจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงจากเขตต่าง ๆ โดกลุ่มตัวอย่างรวม 190 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 380 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประเมินค่า ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบประเมินค่าเกี่ยวกับค่านิยมและความคาดหวังของผู้อาศัยในชุมชนแออัด โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามประเมินค่า ค่านิยมและความคาดหวังตามระดับของความเชื่อ และระดับที่ทำได้จริงของผู้อาศัยในชุมชนแออัด ในด้านครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา จริยธรรมและสาธารณสุข ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินค่า ค่านิยมและความคาดหวังของผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่มีครอบครัวและคนในชุมชนแออัด ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อค่านิยมและความคาดหวังของผู้อาศัยในชุมชนแออัด และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหานั้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้ที่ทรงคุณวุฒิ 6 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้ ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับผู้อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง

และที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากการเคหะแห่งชาติ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนวัดไผ่ตัน ซึ่งเป็นชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วจำนวน 15 คน และชุมชนหลังจุก้า เป็นชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงจำนวน 15 คน รวมเป็น 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไขแล้วนำมาปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับจริงต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล กระทำโดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด การเคหะแห่งชาติ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือช่วยเหลือในการทำวิจัยจากเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานของการเคหะแห่งชาติกับชุมชนแออัด และคณะกรรมการผู้นำของชุมชนแออัดแต่ละชุมชน โดยผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถาม และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำคำตอบจากแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ ความถี่นิยมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t - test) และค่าไคสแควร์ (χ^2) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพของผู้อยู่แบบสอบถาม

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนทั้งหมด 184 คน และผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ไม่ได้รับการปรับปรุงทั้งหมด 183 คน มีสถานภาพสรุปได้ว่า

1.1 เพศ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว เป็นชาย 100 คน คิดเป็นร้อยละ 54.35 เป็นหญิง 84 คน คิดเป็นร้อยละ 45.65

ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน เป็นหญิง 97 คน คิดเป็นร้อยละ 53.01 เป็นชาย 86 คน คิดเป็นร้อยละ 46.99

1.2 อายุ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้วส่วนใหญ่ร้อยละ 44.02 มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 26.63 มีอายุระหว่าง 31 -

40 ปี

ส่วนผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.26 รองลงมาร้อยละ 27.32 มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี

1.3 ศาสนา ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 75.54 รองลงมาคือร้อยละ 21.74 นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.63 รองลงมาร้อยละ 2.73 นับถือศาสนาอิสลาม

1.4 สถานภาพทางการสมรส ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว ส่วนสมรสถึงร้อยละ 57.61 รองลงมาเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ 28.66

ส่วนผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงส่วนใหญ่ร้อยละ 56.28 มีคู่สมรส รองลงมาร้อยละ 25.14 เป็นโสด

1.5 ระดับการศึกษา ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.06 มีการศึกษาระดับ ป.1 - 7 รองลงมาคือ ร้อยละ 22.28 มีการศึกษาระดับ ม.4 - 6 หรือเทียบเท่า

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 38.25 มีการศึกษาระดับชั้น ป.1 - 7 รองลงมาร้อยละ 16.39 มีการศึกษาระดับ ม.1 - 3

1.6 อาชีพ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 55.98 มีอาชีพค้าขายเด็ก ๆ น้อย หาบเร่ แฉงลอย ทำอาชีพเล็ก ๆ ที่บ้าน รับจ้างที่ได้รับเงินเป็นรายวัน รวมทั้งไม่มีอาชีพและอื่น ๆ รองลงมาร้อยละ 25.54 รับราชการหรือลูกจ้างของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ

ส่วนผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.38 มีอาชีพค้าขายเด็ก ๆ น้อย ๆ หาบเร่ แฉงลอย และทำอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน รับจ้างที่ได้รับเงินเป็นรายวัน รวมทั้งไม่มีอาชีพและอื่น ๆ รองลงมาร้อยละ 17.49 รับราชการหรือลูกจ้างของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ

1.7 รายได้ของครอบครัว ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.87 มีรายได้ระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท รองลงมาคือ ร้อยละ 24.48 มีรายได้ระหว่าง 2,001 - 4,000 บาท

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ

35.52 มีรายได้ระหว่าง 2,000 - 4,000 บาท รองลงมาร้อยละ 33.88 มีรายได้ระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท

1.8 ภูมิสำเนาเดิม ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.87 เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนนี้มาตั้งแต่เกิด รองลงมาคือ ร้อยละ 22.83 เป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.16 เป็นผู้อยู่ในชุมชนนี้มาตั้งแต่เกิด รองลงมาร้อยละ 21.86 เป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง

1.9 จำนวนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 27.17 อยู่ในชุมชนนี้มานานกว่า 20 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 22.83 อยู่ในชุมชนนี้มานาน 1 - 5 ปี

ส่วนผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.07 เป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้มานานกว่า 20 ปี รองลงมาร้อยละ 21.31 อยู่ในชุมชนนี้มานาน 1 - 5 ปี

1.10 สถานภาพของบ้านที่อยู่ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 65.22 อยู่บ้านของตัวเอง รองลงมาร้อยละ 26.09 อยู่บ้านเช่า ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.66 อยู่บ้านของตัวเอง รองลงมาร้อยละ 30.60 อยู่บ้านเช่า

1.11 สถานภาพของที่ดินที่อยู่ปัจจุบัน ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 34.78 เช่าที่ของเอกชน รองลงมาร้อยละ 32.16 เป็นที่ดินของตนเองและเช่าที่ทรัพย์สิน

ส่วนผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.24 เป็นที่ดินของตนเอง รองลงมาร้อยละ 31.15 เช่าที่ทรัพย์สิน

1.12 จำนวนที่ดินที่อาศัยอยู่ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.61 มีบ้านอยู่บนที่ดินเพิ่มเนื้อที่มากกว่า 20 ตารางวา รองลงมาร้อยละ 16.94 มีบ้านอยู่ในเนื้อที่ระหว่าง 5 - 10 ตารางวา

1.13 จำนวนผู้อยู่ในบ้าน ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 35.33 มีคนอาศัยอยู่จำนวนระหว่าง 6 - 8 คน รองลงมาร้อยละ 27.17

มีกณอยู่จำนวนระหว่าง 4 - 5 คน

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.62 มีกณอยู่จำนวนระหว่าง 4 - 5 คน รองลงมาร้อยละ 24.59 มีกณอยู่จำนวน 6 - 8 คน

1.14 จำนวนผู้ประกอบอาชีพภายในครอบครัว ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.65 มีผู้ทำงานแล้ว 1 - 3 คน รองลงมาร้อยละ 13.66 มีผู้ทำงานแล้วจำนวน 4 - 5 คน

1.15 จำนวนบุตร ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 27.72 มีบุตรจำนวน 1 - 2 คน รองลงมาร้อยละ 22.28 มีบุตรจำนวน 4 - 5 คน

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.87 มีบุตรจำนวน 1 - 2 คน รองลงมาร้อยละ 18.71 มีบุตรจำนวน 2 - 3 คน

1.16 จำนวนบุตรที่กำลังศึกษาอยู่ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีบุตรที่กำลังศึกษาอยู่ 3 - 4 คน

ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 68.22 มีบุตรที่กำลังศึกษาอยู่จำนวน 1 - 2 คน รองลงมาร้อยละ 22.43 มีบุตรที่กำลังศึกษาอยู่จำนวน 2 - 3 คน

2. เปรียบเทียบค่านิยมกับความคาดหวังภายในกลุ่มอยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนและชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงจากการ เหน้แห่งชาติ เขต กรุงเทพมหานคร พบว่า

2.1 ค่านิยมตามความเชื่อ ความคาดหวังที่ทำได้จริงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้านคือ ด้านครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา จริยธรรม และ สาธารณสุข

2.2 ค่านิยมตามความเชื่อกับความคาดหวังที่ทำได้จริงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน คือ ด้านครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา จริยธรรม และ สาธารณสุข

3. เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากการ เเคะแห่งชาติในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า

3.1 ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจากการ เเคะแห่งชาติ มีค่านิยมตามความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ด้านการศึกษา

3.2 ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงจากการ เเคะแห่งชาติ มีความคาดหวังที่ทำได้จริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสังคม

4. ค่านิยมและความคาดหวัง ของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงจากการ เเคะแห่งชาติ เขตกรุงเทพมหานคร ในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

4.1 ด้านครอบครัว ค่านิยมด้านครอบครัว ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว และชุมชนที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง พบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทนี้ มีความเชื่อในค่านิยมด้านครอบครัวตรงกันคือ มีความเชื่อในระดับมาก ($\bar{x} = 3.50, 3.56$) และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่า มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 3 ข้อ และมีความเชื่อในระดับปานกลาง 2 ข้อ ค่านิยมข้อที่มีความเชื่อมากที่สุด ($\bar{x} = 3.91, 3.97$) คือ สามีนารถควรจกหะเป็นสมรส เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ในด้านความคาดหวัง พบว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมด้านครอบครัว ตรงกัน คือ ทำได้จริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.14, 3.19$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่ามี

ความคาดหวังที่จะทำได้จริงในระดับปานกลาง เกือบทุกข้อ มีเพียง 1 ข้อที่ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วมีความคาดหวังที่จะทำได้จริงอยู่ในระดับน้อย คือ การมีลูกหลายคน ทำให้ครอบครัวมีความรู้สึกอบอุ่นไม่เหงา และมีแรงงานเพิ่มขึ้น ส่วนข้อที่คาดหวังที่จะทำได้จริงมากที่สุด ($\bar{x} = 3.51, 3.47$) คือ สามารถรยาจกทะเล เป็นสมรส เพื่อให้ลูกของทางกฎหมาย การหาเลี้ยงครอบครัว เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชาย และการเปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง กับที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน พบว่าความเชื่อในค่านิยม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 2 ข้อ ส่วนความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและพบว่า ชายกับหญิงที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว มีความเชื่อในค่านิยมด้านครอบครัว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ชายกับหญิงที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ชายกับหญิงที่อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคและข้อ เสนอแนะในค่านิยมครอบครัวปรากฏว่า มีปัญหาครอบครัวคือ ขาดความรักและความผูกพันภายในครอบครัวสมาชิกของครอบครัวดื่มเหล้าหรือเล่นการพนัน มีการทะเลาะวิวาทกันภายในครอบครัว บุตรมีครอบครัวเร็วเกินไปทำให้ทั้งตนเองไม่ได้ คนในครอบครัวจะกลับบ้านไม่ตรงเวลา ภรรยาไม่ได้ประกอบอาชีพ เป็นครอบครัวขนาดใหญ่มีลูกมาก และมีญาติมาอาศัยรวมอยู่ด้วย และพบว่ามีข้อ เสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคือครอบครัวดังนี้

พ่อแม่ควรมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น เพื่อสร้างความใกล้ชิดภายในครอบครัวลูกจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่รักใคร่ เอาใจใส่ลูก ๆ ลูกของว่างระหว่างกันลงเสียบ้างให้ความสนิทสนมให้คำแนะนำที่ดีต่อกัน

บิดามารดา และผู้ใหญ่ในชุมชน ควรทำงานให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนในชุมชนประพฤติตาม เช่น เลิกดื่มสุรา เลิกเล่นการพนัน

ครอบครัวหากิจกรรมพิเศษ หรือ งานอดิเรก ที่สมาชิกภายในครอบครัวมีโอกาสช่วยกันทำ โดยเฉพาะงานที่จะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

ควรฝึกให้บุตรรู้จักช่วยตัวเอง โดยเฉพาะบุตรที่มี ครอบครัวแล้ว

ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ เพื่อประสานปรามอบหมายชุดทั้งหลายภายในชุมชน

ปลูกฝังค่านิยมที่ดี ที่เหมาะสมให้กับบุตรหลาน

เสนอให้รัฐเลิกผลิตสุรา หรือสิ่งเสพติดกต่าง ๆ ถ้ามีจำหน่ายควรตั้งราคาสูง ๆ

4.2 งานสังคม ค่านิยมทางสังคม อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้วและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน พบว่า มีความเชื่อในค่านิยมทางสังคมดังนี้ อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 2 ข้อ ในระดับปานกลาง 1 ข้อ และในระดับน้อยอยู่ 1 ข้อ ส่วนอยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อในค่านิยมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.52$) และเมื่อพิจารณา เน้นรายข้อพบว่า มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 2 ข้อ และมีความเชื่อในระดับปานกลาง อยู่ 2 ข้อ และอยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อมากที่สุดตรงกัน ($\bar{x} = 3.74, 3.89$) คือ ต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ให้มีความเจริญทุกด้าน

ในด้านความคาดหวัง อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.82, 3.03$) เพื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่ามีความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริงอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อ

ส่วนการ เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วกับที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณา เน้นรายข้อพบว่า มีความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความแตกต่างกันในความเชื่อและความหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริง ของผู้อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทตรงกันคือ การควมเพื่อนบ้านต้องคำนึงถึงฐานะการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน และถูกอัยยาศัยกันด้วย

จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในค่านิยมปรากฏว่ามีปัญหา
 ค่านิยมคือ ถูกขังไว้ที่อยู่อาศัย ขาดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแออัด ผู้อยู่อาศัยในชุมชนไม่มี
 ใบสำเนาทะเบียนบ้านเป็นปัจจุบันที่ สมาชิกของชุมชนมีปัญหา เกี่ยวกับ ยาเสพติด ขาดการประ-
 สานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ค่าเช่าที่ดินแพงมาก มีการลักขโมย เนื่องจากยาเสพติด
 และการว่างงานของคนในชุมชนแออัด การคมนาคมภายในชุมชนไม่สะดวก อันตรายจากการขี้นี
 รถจักรยานยนต์รับจ้าง ตั้งร้านค้า เกะกะไม่เป็นระเบียบ มีการเล่นการพนันกันทั้ง เด็กทั้งผู้ใหญ่และ
 ขาดการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐบาล และพบว่าข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือรัฐ
 บาลควรให้ความสนใจช่วยเหลือชุมชนแออัดบ้างโดยการช่วยปราบปราม ยาเสพติด ควรช่วย
 เหลือในค่านิยมที่อยู่อาศัยกับชุมชนที่ถูกละทิ้ง ควรจัดให้มีการอบรมและนำศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ เพื่อ
 หาวิธีการแก้ไข เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ควรมีการประสานงานกับหน่วยราชการ นักสังคมสงเคราะห์
 ควรเข้ามาดูแลและร่วมกิจกรรมกับชุมชนให้มาก ควรจัดตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชน
 ทำกิจกรรมร่วมกัน และควรออกกฎข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นในภายในชุมชน เพื่อให้ทุกคนรู้จักสิทธิและ
 เสรีภาพในขอบเขตของคน ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

4.3 ค่านิยมเศรษฐกิจ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วและไม่ได้รับ
 การปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมค่านิยมเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.09, 3.24$)
 และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อในระดับมาก ($\bar{x} = 3.50, 4.03$) อยู่ 1 ข้อ
 คือ แม่บ้านจะเป็นผู้เก็บเงินที่เป็นรายได้ของครอบครัว นอกนั้นมีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง
 ส่วนความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมใดจริงในค่านิยมเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} =$
 $2.85, 3.09$) และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อในระดับ ปานกลางทุกข้อ

การเปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวัง ของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการ
 ปรับปรุงแล้วกับที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมค่านิยมเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัย
 สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติที่ระดับ .01 อยู่ 2 ข้อ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความคาด
 หวังที่จะทำตามค่านิยมใดจริง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 และ เมื่อ
 พิจารณา เป็นรายข้อพบว่า ความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมใดจริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 2 ข้อ
 อื่น ๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในค่านเสริมธุรกิจพบว่าปัญหา
 ค่านเสริมธุรกิจ คือ ความยากจนของประชาชนในชุมชน สมาชิกในชุมชนไม่มีงานที่มีรายได้ประจำ
 ทำไม่มีงานพิเศษที่นอกเหนือจากงานอาชีพ มีคนว่างงานมาก งานที่ทำมีรายได้น้อยทำให้ยากจน
 ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว มีหนี้สินมาก เนื่องจากการกู้ยืม ของใช้ต้องซื้อแบบผ่อนส่งทำให้ได้ของ
 ราคาแพง มีงานพิเศษทำ เป็นครั้งคราวและถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ และพบว่ามีข้อเสนอแนะ
 ในการแก้ไขปัญหาค่านเสริมธุรกิจคือ ควรจัดหาที่ประกอบอาชีพให้กับคนจน เช่น หาที่ขายของ
 ขายพวงมาลัย ช่วยจัดหางานให้คนในชุมชนทำ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวและช่วยลดปัญหาต่าง ๆ
 ให้ความเป็นอยู่ภายในครอบครัวและช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ให้ความเป็นอยู่ภายในครอบครัวดีขึ้น รัฐ
 บาลควรส่งเสริมการลงทุนของคนในชุมชนแออัด เพื่อให้เขาได้มีขวัญและกำลังใจในการประกอบ
 อาชีพในทางสุจริต และรัฐบาลควรแก้ไขระบบค่าจ้างให้เหมาะสมกับสภาวะตลาดแรงงานในปัจจุบัน

4.4 ค่านการ เมือง ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วและไม่ได้รับ
 การปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมค่านการ เมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.17, 3.31$)
 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว มีความเชื่ออยู่ในระดับ
 มาก ($\bar{x} = 3.54$) อยู่ 1 ข้อ คือ สนใจติดตามข่าวสาร การเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เสมอ ข้อ
 อื่น ๆ มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ส่วนความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมใดจริงในค่าน
 การ เมืองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.88, 3.01$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่า มีความ
 คาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมใดจริงอยู่ในระดับ ปานกลางทุกข้อ

การ เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับ
 ปรุงและไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมค่านการ เมืองและมีความคาดหวังว่าจะทำ
 ตามค่านิยมใดจริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ
 พบว่ามีความ เชื่อและความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมใดจริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ข้อ

จากการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในค่านการ เมือง ปรากฏ
 ว่ามีปัญหาค่านการ เมือง คือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องการปกครองระบอบประชา
 ชีปไทย วิทยุในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ไม่สนใจติดตามข่าวสารค่านการ เมือง ไม่อ่านหนังสือพิมพ์
 ไม่ชอบฟังข่าว มีประชาชนส่วนใหญ่ที่หลงเชื่อผู้ที่เข้ามาหา เสียงเลือกตั้ง และนำของมาแจกประธา
 ธิให้ความสนใจไปเลือกตั้งผู้แทนต่าง ๆ น้อย และพบว่ามีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาค่านการ
 เมืองคือ ควรมีการอบรมหรือให้ความรู้ เกี่ยวกับ เรื่องกฎหมายแก่คนในชุมชนแออัด เพื่อจะได้ไม่

ทำผิดกฎหมายบ่อย ๆ แนะนำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยควรจัดทำที่อ่านหนังสือไว้ในชุมชน เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนสนใจกับข่าวสารทางการเมืองให้มากขึ้น ควรมีการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและการลงทะเบียนชาติ เพื่อการพัฒนาความเจริญให้ชุมชน และควรออกข่าวสารประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับชุมชน เพื่อให้ทุกคนทราบเป็นการปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตยภายในชุมชนด้วย

4.5 ทัศนการศึกษา

ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง และที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อในค่านิยมทัศนศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.30, 3.38$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่ออยู่ในระดับมาก 3 ข้อ ส่วนผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 2 ข้อ ข้ออื่น ๆ มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.91, 2.99$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

การ เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงกับที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมทัศนศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ข้อ ข้ออื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ข้อ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ข้อ ข้ออื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับค่านิยมและความคาดหวังในทัศนศึกษา พบว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงที่มีระดับอายุต่างกันมีความเชื่อในค่านิยมทัศนศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ 1 ข้อ คือ เด็กเล็กควร เข้าโรงเรียนอนุบาลหรือบ้านที่รับเลี้ยงเด็กในชุมชน นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้กับค่านิยมและความคาดหวังทัศนศึกษา พบว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ที่มีรายได้ต่างกันมีความเชื่อในค่านิยมทัศนศึกษา

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 2 ข้อ แต่ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความความเชื่อในค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ข้อ คือ ลูกผู้ชายควร เรียนหนังสือสูงกว่าผู้หญิง จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในค่านิยมการศึกษา คือ ไม่มีการสอนวิชาชีพในชุมชนเพื่อจะได้ เป็นความรู้ไว้ประกอบอาชีพได้ โรงเรียนและครูไม่พอกับความต้องการของชุมชน การออกจากโรงเรียนกลางคันของเด็กในชุมชนแออัด เด็กไม่ได้เรียนต่อ เพราะความยากจนของครอบครัว หน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนจัดให้การศึกษาวิชาชีพในบางครั้งทางไกลมากเกินไป ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางไปเรียนและเสียค่าใช้จ่ายสูง และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาค่านิยมศึกษาพบว่า ควรจัดฝึกวิชาชีพให้แก่สมาชิกภายในชุมชน โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อย เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถประกอบอาชีพเพื่อตนเองได้ ควรส่งเสริมการศึกษาของเด็กในชุมชนโดยหาทุน อุปถัมภ์การ เรียนทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา ควรยกเว้นค่าเล่าเรียนของเด็กที่ยากจนจริง ๆ

4.6 ค่านิยมธรรม

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนแล้ว และที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนมีความเชื่อในค่านิยมค่านิยมธรรมในระดับมาก ($\bar{x} = 3.63 , 3.68$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 6 ข้อ และมีความเชื่อในระดับปานกลางอยู่ 2 ข้อ ส่วนความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.17 , 3.11$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงอยู่ในระดับมาก 2 ข้อและมีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงในระดับปานกลาง 5 ข้อ มีเพียง 1 ข้อเท่านั้นที่มีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงในระดับน้อย คือ สอนให้ลูก เป็นคนประหยัดรู้จักเก็บเงินไว้เพื่อใช้เรียนหนังสือคอนเท

การ เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงกับที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีความเชื่อต่อค่านิยมในค่านิยมธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 2 ข้อ ข้ออื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงในค่านิยมธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่ามีความคาดหวังว่าจะทำได้จริง แตกต่างกันอย่าง

มีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ข้อ ส่วนข้ออื่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังพบว่าความแตกต่างระหว่างทัศนคติกับค่านิยมและความคาดหวังด้านจริยธรรมของผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกข้อ และความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ข้อ ส่วนผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีความเชื่อในค่านิยม และความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในค่านิยมด้านจริยธรรม ปรากฏว่า บิคมารคาไม่มีเวลาอบรมคนแลบุตร ขาดความเชื่อเพื่อภายในชุมชน บิคมารคาไม่มีกลวิธีในการอบรมบุตร บุตรได้รับการตามใจเกินไปทำให้มีความประพฤติที่ไม่ดี เด็กส่วนใหญ่เชื่อฟังเพื่อน ๆ มากกว่าพ่อแม่อบรมสั่งสอน ประชาชนเห็นแก่ตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดความสามัคคีภายในชุมชนและพบว่าข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาค่านิยมด้านจริยธรรม คือ ควรจัดโครงการศึกษาธรรมะให้กับเยาวชนภายในชุมชนแออัด บิคมารคาต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีที่ควร โรงเรียนควรสอนในเรื่องจริยธรรมให้มากขึ้น ควรแก้ไขสื่อมวลชนต่าง ๆ เนื่องจากเยาวชนเดี๋ยวนี้ส่วนหนึ่งชอบทำเลียนแบบตามตัวอย่างในสื่อมวลชนทั้งหลายควรมีการควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด และควรจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ขึ้นภายในชุมชนบ่อย ๆ เพื่อสร้างความสามัคคี ความเชื่อ เพื่อเผื่อแผ่กัน

4.7 ทัศนคติ

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว และที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในค่านิยมด้านทัศนคติในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36, 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อในระดับมากอยู่ 2 ข้อ และมีความเชื่อในระดับปานกลาง 2 ข้อ ส่วนผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อในระดับมากอยู่ 1 ข้อ และมีความเชื่อในระดับปานกลางอยู่ 3 ข้อ ในด้านความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97, 3.27$) เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่ามีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงในระดับปานกลาง เกือบทุกข้อ

แต่มีผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงอยู่ในระดับมากอยู่ 1 ข้อ คือ เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมาในครอบครัวจะไปซื้อยาชุดจากรานขายยา มารับประทานเอง

การเปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว กับที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีความเชื่อในค่านิยมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาการเป็นรายข้อพบว่า มีความเชื่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ข้อ ในด้านความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่ามีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 ข้อ และพบว่าการศึกษาในระดับต่างกันจะมีความเชื่อในค่านิยมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 ข้อ คือ นิยมใช้ยาบำรุงกำลังต่าง ๆ เช่น ลิโหว์ตันดี เมื่อเวลาอ่อนเพลีย

จากการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในด้านการดูแลสุขภาพ ปรากฏว่ามีปัญหาคานสาธารณสุข คือ ประชาชนมีสุขภาพไม่แข็งแรง หน่วยงานสาธารณสุขให้บริการแก่ประชาชนน้อยมาก ไม่มีการป้องกันไฟไหม้ ขาดความสะอาดภายในชุมชน ขาดบริการจากรัฐบาลเกี่ยวกับกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ภายในชุมชน บางชุมชนมีอุปกรณ์ดับเพลิง แต่ไม่มีน้ำยาราคาต่ำและไฟฟ้าแพงมาก มีผู้ป่วยเป็นโรคผิวหนังจำนวนมาก เนื่องจากขาดการดูแลเอาใจใส่ต่อร่างกายและที่อยู่อาศัย และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคานสาธารณสุข คือ ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนแออัดในด้านการรักษาความสะอาดร่างกายที่อยู่อาศัย และอาหารบริโภค เพื่อให้ถูกสุขลักษณะ ควรจัดบริการน้ำประปาสาธารณะในราคาประหยัด หน่วยงานของรัฐควรเข้ามาปรับปรุงชุมชนในด้านการกำจัดขยะมูลฝอย ขยะ น้ำเน่าภายในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของโรคต่าง ๆ ควรมีสถานบริการสาธารณสุขที่มีแพทย์ประจำโดยให้บริการในราคาถูกหรือฟรีกับผู้มีรายได้น้อย ควรมีบริการตรวจสุขภาพฟรีให้กับประชาชนในชุมชนอย่างน้อย 1 เดือนต่อครั้ง ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการใช้ยารักษาโรคต่าง ๆ เพื่อลดอันตรายจากการใช้ยา และควร

มีสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย เล่นกีฬาภายในชุมชน เพื่อสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนแออัด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เพื่อศึกษา และ เปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัย ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง และที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน จากการ เเคาะแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร พบว่า

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนจาก การ เเคาะแห่งชาติ มีค่านิยมตามความเชื่อและความคาดหวังที่ทำได้จริงส่วนใหญ่มีค่า เฉลี่ยอยู่ใน ระดับปานกลาง จากผลการวิจัยที่ออกมา เช่นนี้อาจ เป็นเพราะ ตามสัญชาตญาณของคนเรานั้นมักจะตอบคำถามในแบบสำรวจทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตอบแบบสำรวจที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับตัวผู้ตอบแล้ว ผู้ตอบมักจะมีแนวโน้มเข้าสู่อัฒกากลาง (Middle

Tendency) คือ แนวโน้มที่ว่า ถ้าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่เคยมีค่านิยมและความคาดหวังมาก เขาก็จะตอบให้ลดลงบ้างเล็กน้อย แต่ถ้ามียุทธน้อยหรือไม่มีเลย ก็จะได้เลือกตอบใน แนวโน้มที่สูงขึ้น และถ้าข้อใดที่ไม่แน่ใจว่าจะตัดสินใจเลือกคำตอบข้อใดก็ เขาก็จะตัดสินใจเลือกคำตอบที่เป็นกลางไว้ก่อน ทำให้เกิดความผิดพลาดในการให้คะแนนจากมาตราประเมิน ค่าไอออนเฉียงไปสู่ตรงกลางที่เรียกว่า Central Tendency ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษา ของ ไฮแซค และ ไมเคิล¹ และจากการสังเกตของผู้วิจัยที่ได้เข้าไปดำเนินการ เก็บข้อมูล ด้วยตนเองพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีเวลาในการตอบคำถามจำกัดและความไม่คุ้นเคยกับการ ตอบคำถามเช่นนี้ ทำให้ผู้ตอบเกิดความไม่มั่นใจในคำตอบของตนเอง ไม่กล้าตอบตามความคิด เห็นที่แท้จริงของตน บางครั้งต้องขอความเห็นจากผู้อื่นประกอบด้วยบ้าง หรือจะตอบออกมาแบบปานกลางไว้ก่อน จึงเป็นเหตุให้มีแนวโน้มของผลการวิจัยออกมาในลักษณะที่ผู้อยู่ในชุมชน แออัดมีความเชื่อค่านิยมและความคาดหวังที่ทำได้จริงออกมาในระดับปานกลาง ซึ่งจะ เป็นเหตุ ให้ผลการวิจัยในครั้ง นี้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไปบ้าง

¹Isaac , S., Michael, W.B. Handbook in reasarch and Evaluation for Behavioral Science. New York : McGraw-Hill , 1966.

ผลของการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว และที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน มีค่านิยมและความคาดหวังในแต่ละด้านน่าสนใจ คงจะ อภิปรายผลต่อไปนี้ คือ

เมื่อพิจารณา เฉพาะค่านิยมรวมทุกด้าน พบว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการ ปรับปรุงชุมชนและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีค่านิยมที่มีความเชื่อในค่านิยมจริยธรรมมากกว่าค่านิยมอื่น และพบว่ามีความเชื่อค่านิยม ค่านิยมเศรษฐกิจน้อยที่สุด การที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสอง ประเภทมีความเชื่อค่านิยมค่านิยมจริยธรรมมากที่สุดนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร² ที่ได้ศึกษาชีวิตครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรม : ศึกษา เฉพาะครอบครัวที่ได้รับการ สงเคราะห์ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย พบว่า ครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรมมีความ ถูกพันกับศาสนาและจริยธรรมมาก นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด ชอบทำบุญตักบาตรไปวัด ปฏิบัติศาสนกิจ เสมอ เปื่องในวันสำคัญทางศาสนา และให้การช่วยเหลือญาติพี่น้องเสมอ ซึ่ง เป็นค่านิยมตามแบบของชนบท นอกจากนี้ งานวิจัยของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์³ ที่ได้ศึกษาค่านิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ พบว่า สตรีไทยมีค่านิยมใน ค่านิยมจริยธรรมมาก มีการปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ฟังพระแสดงธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ ไปวัด ในวันพระ ปีกทำสมาธิในวันสำคัญทางศาสนา สตรีส่วนมากทุกภาคจะไปทำบุญที่วัด และ เห็นว่าแม่ควรมีส่วนอบรมคุณธรรมให้แก่บุตรอย่างสม่ำเสมอ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

²ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร , "ชีวิตครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรม : ศึกษา เฉพาะครอบครัวที่ได้รับการสงเคราะห์ในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย" , วิทยานิพนธ์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2524 , หน้า 65.

³สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ , "ค่านิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อ การพัฒนาประเทศ" งานวิจัยโครงการศึกษาเรื่องสตรีไทย , 2523 , หน้า 4.

ในทัศนคติความคาดหวังรวมทุกด้านของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน พบว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดมีความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงในระดับปานกลาง ทุกด้านมีความคาดหวังว่าจะทำได้จริงมากที่สุด คือ ด้านจริยธรรม และมีความคาดหวังว่าจะทำตามค่านิยมได้จริงในด้านการศึกษาและสังคมน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ โสภณ พรโชคชัย⁵ พบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมองเห็นความสำคัญทางการศึกษาและสังคมน้อยมาก ไม่สนับสนุนการเรียนของเด็ก อาจความยากจนมากขาดแคลนเงินกินสุรา เล่นการพนัน แต่ไม่มีเงินสนับสนุนการเรียนของลูกหลาน มองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ลูกเรียนหนัก เพราะจบบริญญาแล้วก็ไม่มีงานทำ ต้องมา เป็นกรรมกร เรียนไปเสียเวลาเปล่า ความคาดหวังในด้านการศึกษาและสังคมทำได้จริงน้อยมากนั้น เป็นเพราะขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ และการเรียนในระดับชั้นสูง ๆ นั้นมีความภาคภูมิใจมากต่อการเรียนต่อของลูก ๆ หรือครอบครัวยากจนจึงไม่มีเงินส่งให้เรียนและจากสภาพแวดล้อมที่ส่วนใหญ่ไม่เรียนหนังสือตนเองก็ไม่ต้องการเรียน ชอบความสะดวกสบาย การเรียนถือว่า เป็นภาวะรักความอิสระมากและไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา ส่วนทางด้านสังคมที่ทำได้น้อย คงเป็นเพราะว่าไม่มีเวลาว่างแน่นอน มีงานก็ต้องไปทำทั้งกลางวันกลางคืนไม่เว้นวันหยุด จึงไม่มีเวลา เข้าร่วมในการพัฒนาชุมชน บางครั้งก็ต้องการพักผ่อนเมื่อเสร็จจากงานประจำ ในชุมชนมีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน มีแหล่งมั่วสุมอบายมุขทั้งหลาย มีการเล่นการพนันกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบส่งให้ผู้อยู่ในชุมชนแออัดมีความเชื่อค่านิยมด้านการศึกษาและสังคมนั้นผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทำได้น้อยมาก

เมื่อพิจารณาถึงความคาดหวังที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทำได้จริงมากที่สุด พบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดคาดหวังว่าทำตามค่านิยมได้จริงมากที่สุด คือ ด้านจริยธรรม ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีการกระทำที่ดีในด้านการศรัทธาและเคารพในศาสนาอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของตนให้เป็นคนดี ชุมชนแออัดบางแห่งอยู่ติดวัดไปทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาเสมอ บางครั้งจะจัดงานต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่ออนุรักษ์ขนบธรรมเนียม

⁵ โสภณ พรโชคชัย, 1020, ศูนย์อาสาสมัครญี่ปุ่นในประเทศไทย, 2529,

ประเพณีต่าง ๆ ไว้ให้เด็กรุ่นใหม่ได้รู้จักคุณค่าในความเป็นไทย โดยร่วมมือช่วยเหลือในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น วันลอยกระทง วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ กิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งความรื่นเริงสนุกสนาน จึงเป็นผลให้ผู้อยู่ในชุมชนแออัดสามารถทำได้อย่างจริงมากที่สุด และเมื่อแยกพิจารณาค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงในแต่ละด้าน พบว่า

1. ค่านิยมครอบครัว

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนมีความเชื่อในค่านิยมค่านิยมครอบครัวในระดับมากตรงกันอยู่ 3 ข้อ คือ สามีภรรยาจดทะเบียนสมรส เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย การหาเลี้ยงครอบครัว เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชาย และเมื่อครอบครัวมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นทุกคนมีส่วนร่วมได้รับรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ควบคู่กันนั้นก็มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลางเหมือนกัน ส่วนความคาดหวังว่าทำตามค่านิยมนั้นได้จริง ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเทศ มีความเห็นต่างกัน กล่าวคือ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วมีความคาดหวังว่าทำตามค่านิยมในระดับนี้ได้จริงน้อยอยู่ 1 ข้อ คือ การมีลูกหลายคนทำให้ครอบครัวมีความรู้สึกอบอุ่นไม่เหงา และมีแรงงานเพิ่มขึ้น ส่วนข้ออื่น ๆ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความคาดหวังตรงกัน คือ ทำได้จริงอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความเชื่อค่านิยมค่านิยมครอบครัวมากกว่าความคาดหวังที่ทำได้จริง เนื่องจาก ผู้หญิงจะเห็นความสำคัญของครอบครัวมากกว่าผู้ชาย ซึ่งตรงกับงานวิจัยของชลาทิพย์ ปุณณะบุตร⁶ ที่พบว่า "....ผู้หญิงในครอบครัวยากจนมีรายได้ต่ำต้องรับผิดชอบครอบครัวมาก" และที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดเห็นความสำคัญของการจดทะเบียนสมรสให้ถูกต้องตามกฎหมายในระดับมากนั้นอาจเนื่องมาจากกฎหมายครอบครัวได้ระบุถึงสิทธิของสามีภรรยาอันพึงได้รับตามกฎหมายไว้ชัดเจน และประชาชนในปัจจุบันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายมากขึ้น นอกจาก

⁶ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร , หน้า ๑.

ค่านิยมที่กล่าวมาแล้ว ครอบครัวยุคสมัยในชุมชนแออัดยังเห็นว่า การหาเลี้ยงครอบครัว เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชาย เป็นเช่นนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ ก็เพราะเชื่อว่าผู้ชาย เป็นผู้แข็งแรง เป็นหัวหน้าครอบครัวก็ต้องรับผิดชอบหาเลี้ยงทุกคนในครอบครัว ซึ่งตรงกับความคิด เห็นของ สาย อ่อนอ่อน⁷ มีความเห็นว่าผู้หญิงควรอยู่บ้านดูแลลูกทำงานบ้าน ครอบครัวยุคสมัยในชุมชน แออัดส่วนใหญ่ยากจน ไม่มีเงินไปจ้างผู้อื่นเลี้ยงลูกโต ผู้ชายจึงเหมาะสมที่จะออกไปทำงาน นอกบ้านมากกว่าผู้หญิง ความเชื่อในเรื่องนี้ยังติดอยู่ในความรู้สึกของผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัดอีกมาก และเมื่อครอบครัวมีปัญหาทาง ๆ เกิดขึ้นทุกคนมีส่วนร่วมใคร่รับรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วย เพราะทุกคน เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว เมื่อมีปัญหา เกิดขึ้นก็ต้องปรึกษากันหาทางแก้ไขปัญหา และ ความคิด เห็นที่ว่า ความคาดหวังที่ทำได้จริงในระดับน้อย เกี่ยวกับการมีลูกหลายคน ทำให้ครอบครัว มีความรู้สึกอับจน ไม่เหงาและมีแรงงานเพิ่มขึ้น ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง แล้วนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร⁸ พบว่า ในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน นี้ครอบครัวไม่สามารถรับภาระเลี้ยงดูบุตรจำนวนมากได้ เพราะการมีครอบครัวใหญ่ทำให้เกิด ปัญหาหนักในด้านการเงินอยู่ ส่วนผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ยังมีความ คาดหวังว่าทำได้จริงปานกลาง นั่นคือ ยังคงมีลูกมาก ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขในขั้นนี้ โดยให้ความรู้และความเข้าใจในด้านการวางแผนครอบครัว เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบค่านิยมและความหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง และที่ไม่ได้รับการปรับปรุง พบว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีค่านิยมที่มีความเชื่อ แตกต่างกัน เกี่ยวกับการหาเลี้ยงครอบครัว เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชายและการมีลูก หลายคนทำให้ครอบครัวอับจน มีแรงงานเพิ่ม โดยผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการ ปรับปรุงมีความเชื่อในขั้นนี้มากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว และเมื่อ ครอบครัวมีปัญหา เกิดขึ้นทุกคนมีส่วนร่วมใคร่รับรู้ และช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นผู้อยู่

⁷ สาย อ่อนอ่อน , ชุมชนแออัด ยานนาวา สัมภาษณ์ 1 กุมภาพันธ์ 2530.

⁸ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร , หน้า ๑.

อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว มีความเชื่อมากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยัง
 ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชน ครอบครัวของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงเห็นความ
 สำคัญของสมาชิกภายในครอบครัว ใช้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยภายในครอบครัว
 ครอบครัวในชุมชนแออัด นอกจากเพียวายากจน มีรายได้น้อย ยังพบว่ามีผู้ว่างงานมาก เสน
 การพนัน ทิศาเสพทิศ มีการทะเลาะวิวาทกันภายในครอบครัว ขาดความรัก ความอบอุ่น
 เป็นครอบครัวขนาดใหญ่มีลูกมาก และมีญาติมาอาศัยอยู่รวมกัน ควรแก้ไขโดยสร้างความรัก
 ความเข้าใจขึ้นภายในครอบครัว บิสามารถหาควรมีเวลาให้กับบุตร ทากิจกรรมพิเศษทำร่วมกัน
 ฝึกให้บุตรรู้จักการช่วยตัวเอง

ส่วนความคาดหวังว่าทำตามค่านิยมที่ทำได้จริงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสอง
 ประเภท มีความคิดเห็นแตกต่างกัน คือ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงมีความ
 คาดหวังว่า การช่วยเหลือญาติพี่น้องที่ได้รับความเดือดร้อน ทำได้จริงมากกว่าผู้อยู่อาศัยใน
 ชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง แต่ผู้อยู่ในชุมชนที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง มีความคาดหวังว่า
 สามีภรรยาควรจดทะเบียนสมรสเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย และการมีลูกหลายคนทำให้ครอบครัว
 อบอุ่น มีแรงงานเพิ่มทำได้จริงมากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว และ
 เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างความเชื่อ ค่านิยมกับความคาดหวังที่ว่าจะทำตามค่านิยม
 ได้จริง จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อค่านิยม
 มากกว่าความคาดหวังที่ทำได้จริง ส่วนผู้หญิงมีความเชื่อและทำได้จริงเกี่ยวกับค่านครอบครัวได้
 มากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะความสำคัญที่สามีภรรยาควรจดทะเบียนสมรสเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย
 นั้น ไม่ตรงกับความคิดเห็นของ สุไร แก้วทอง⁹ กล่าววว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ยังมี
 จำนวนมากที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไร ไม่ได้ทำงานราชการมา
 อยู่กันก็มีลูกก็เลี้ยงกันไป เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คู่สามีภรรยาเลิกร้างกันง่าย ไม่พอใจก็เลิก
 กัน ไม่ชอบความจุกจิกมีระเบียบ มีพิธีของทางราชการ และบางทีอาจเป็นเพราะอายุน้อย
 จึงมองไม่เห็นความสำคัญของการจดทะเบียนสมรส ความคิดเห็นนี้ตรงกันงานวิจัยของ

⁹ สุไร แก้วทอง ประชาชนชุมชนแออัดวัดพระยาไกร, สัมภาษณ์,

อกิน ระพีพัฒน์ และ คณะ¹⁰ ที่พบว่า ได้จัดหน่วยของราชการเคลื่อนที่เข้าไปในท้องที่ชุมชนแออัด เพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องทะเบียนบ้าน และอื่น ๆ ผู้มาช่วยการมีจำนวนไม่มาก การจดทะเบียนสมรสเล็กน้อย เพราะมีระเบียบระบบคุณสมบัติความกฎหมายไว้ ทำให้มีผู้ไม่ได้จดทะเบียนสมรสจำนวนมาก และความคาดหวังที่ทำได้จริงเกี่ยวกับการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชาย อาจเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้ยังคงคิดอยู่ในค่านิยมแบบเก่า เมื่อแต่งงานแล้วสามีต้องหาเลี้ยงครอบครัว หรือความยาก ทำให้ไม่มีใครเลี้ยงดูบุตร ภรรยาจึงต้องทำงานบ้านและเลี้ยงดูลูก ๆ ภรรยาไม่มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ หรือไม่ยอมทำงานนอกบ้าน เพราะรายได้ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปกับการไปทำงานนอกบ้าน งานที่ทำภายในบ้านก็มีรายได้น้อยไม่คุ้มค่ากับแรงงาน เช่น ล้างถุงพลาสติก ทำไม้เสียบลูกชิ้น พับลงกระดาษ จากแนวโน้มเช่นนี้ควรเร่งพัฒนาความรู้สึกรักเกื้อกันของผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัด ให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ เพื่อให้มีความสามารถทำงานมีรายได้อาจจะเลี้ยงครอบครัว เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทางานที่ทำที่บ้านก็ได้ ถ้าพบปัญหาที่ไม่มีใครเลี้ยงดู ควรปลูกฝังความรู้สึกรักที่ทุกคนต้องช่วยกันทำงาน ครอบครัวจะได้ไม่พบกับความยากจนและช่วยให้ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันดีขึ้น โดยให้การศึกษาค้นคว้าทั้งผู้ใหญ่และเด็ก เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านแนวความคิดต่าง ๆ ของผู้อยู่ในชุมชนแออัดด้วยวิธีการจัดอบรม เสริมความรู้ทางด้านการวางแผนครอบครัว ค้นคว้าหาอาชีพต่าง ๆ เพื่อไว้ประกอบอาชีพ ซึ่งบางชุมชนได้รับบริการค้ำนี้จากหน่วยงานของเอกชนไปบ้างแล้ว

2. ค่านิยม

ค่านิยมในค่านิยมที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงชุมชนมีความเชื่อในค่านิยมตรงกัน กล่าวคือ มีความเชื่อค่านิยมในระดับมากในเรื่องที่เกี่ยวกับต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนแออัดให้มีความเจริญทุกด้านและช่วยกำจัดยาเสพติดและการพนันให้หมดไปจากชุมชน แต่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อเกี่ยวกับการคบเพื่อนบ้านต้องคำนึงถึงฐานะการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงและถูกอภัยด้วย นอกนั้นก็มีความเชื่อค่านิยมเหมือน ๆ กัน

¹⁰ อกิน ระพีพัฒน์ และ คณะ, "รายงานการประเมินผลการปรับปรุงชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติ ระยะ 2 - 3", กรุงเทพมหานคร, 2525, หน้า 28 - 29.

ความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความคาดหวังที่ทำได้จริงอยู่ในระดับปานกลางแทบทุกข้อ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความคาดหวังว่าทำตามค่านิยมได้จริงมากที่สุด คือ ต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ให้มีความเจริญทุกด้าน และความคาดหวังที่ทำได้จริงน้อยที่สุดคือ การคบเพื่อนบ้านต้องคำนึงถึงฐานะการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงและถูกอสังหาริมทรัพย์ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้านที่ยากจนภายในชุมชนแออัด การที่มีค่านิยมมีน้อยมาก กล่าวคือ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดเป็นแบบตัวใครตัวมัน เหมือนคนในเขตเมืองทั่วไป และจะเลือกเฉพาะที่ถูกอสังหาริมทรัพย์ที่มีช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนมากในชุมชนแออัด ผู้ที่มีฐานะดีจะได้รับการยกย่อง แต่คนจนจะถูกรังเกียจถูกความยากจนในสังคมของชุมชนแออัดมีมาก ต้องหางานหาเลี้ยงครอบครัว ความเอื้อเฟื้อต่อกันก็ลดน้อยลง เกิดการกีดกันเงินเดี่ยวยกเบียดสูงมาก ต้องเร่งให้การช่วยเหลือและพัฒนาให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด มีงานทำที่แน่นอนหาหนทางให้มีไปลงประกอบอาชีพ ให้มีความเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อต่อกันโดยไม่ต้องคิดทราวดอกมีเงินก่อนจึงให้ความช่วยเหลือกันได้ และค่านิยมความความเชื่อที่ว่าช่วยกันพัฒนาชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ให้เจริญทุกด้านและช่วยกันกำจัดยาเสพติดให้หมดไปจากชุมชนนั้น จัดว่าเป็นค่านิยมที่ดี เพราะการอยู่รวมกันก็จะต้องเห็นว่าส่วนรวมสำคัญควรพัฒนาให้เจริญทุกด้านเพิ่มเติม ชุมชนอื่น ๆ ในชุมชนจะพบปัญหา ยาเสพติด ซึ่งมีอันตรายต่อสังคม เมื่อมีความมุ่งมั่นที่จะทำลายให้หมดไปนั้นเป็นสิ่งดี บุตรหลานของตนจะได้มีอนาคตที่ดี เป็นการช่วยพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าและช่วยกันพัฒนาชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ให้มีความเจริญทุกด้านนั้น ภายในชุมชนก็มีความร่วมมือช่วยเหลือกันโดยเสียสละเวลาให้กับส่วนรวม ทำให้เกิดความเจริญ ทำให้ผู้อยู่อาศัยสะอาดปลอดภัยจากโรคร้าย การคมนาคมภายในชุมชนดีขึ้น

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงชุมชนมีค่านิยมตามความเชื่อ แตกต่างกันเพียงข้อเดียวคือ การคบเพื่อนบ้านต้องคำนึงถึงฐานะการศึกษาที่เท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันและถูกอสังหาริมทรัพย์กันด้วย โดยผู้อยู่ในชุมชนที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อค่านิยมสูงกว่า นอกนั้นก็มีความเชื่อไม่ต่างกันและความคาดหวังว่าทำได้จริงของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภท มีความแตกต่างกันตรงกับความเชื่อ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงทำได้จริงในเรื่องการคบเพื่อนบ้านต้องคำนึงถึงฐานะการศึกษาที่เท่าเทียมกันทำได้น้อยกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ปรับปรุงแล้ว ซึ่งเป็นไปได้เนื่องจากสภาพแวดล้อมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันในด้านฐานะและการศึกษามากนัก และในชุมชนแออัดจะมีสภาพสังคมแบบเฉพาะตัวของชุมชนแออัด สภาพสังคมจะไม่เหมือนสังคมเมือง มีความ

เหลื่อมล้ำกันภายในสังคม แบ่งชั้นตามฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัว และความอาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการคบหากันภายในสังคมชุมชนแออัดด้วย

ในถิ่นสังคมมีค่านิยมที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การช่วยกันกำจัดยาเสพติด และการพนันให้หมดไปจากชุมชนนั้น ผู้อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อในค่านิยมสูงมากตรงกัน แต่ความคาดหวังที่ทำได้จริง ทำได้ในระดับปานกลางเท่านั้น หลายชุมชนแออัดยังมีปัญหาค่านิยมอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนแออัดใหม่ ๆ ควรหาวิธีการปราบปราม เพราะยาเสพติดและการพนันนั้นผิดกฎหมายทั้งคู่ และเป็นอันตรายต่อสังคมมาก ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดควรช่วยกันและให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปราบปรามให้หมดไปจากชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ โดยเฉพาะวัยรุ่นและผู้ว่างงานในชุมชน ควรหางานทำจะไ้ไม่ไปพังกุณอยู่กับขามขมเหล่านี้ สภาพสังคมของชุมชนแออัดจะได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีเยี่ยมกับสังคมในเมือง

3. ค่านิยมเศรษฐกิจ

ค่านิยมในค่านิยมเศรษฐกิจ ที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อมากที่สุด คือ แม้บ้านจะเป็นผู้เก็บเงินรายได้ทั้งหมดของครอบครัวที่ได้จากการทำงานของทุกคนในบ้านเมื่อจ้กงานพิเศษต่าง ๆ ตามประเพณี เช่น ทำบุญบ้าน บวชนาค แต่งงาน ต้องจัดให้ยิ่งใหญ่เพราะค่านิยมชนิดแบบนี้จะพบมากในชนบท ผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่อพยพมาจากชนบท จึงคิดค่านิยมแบบเก่า ๆ มาใช้อีก ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเขตเมืองมานานนับ 20 กว่าปีก็ตาม แต่เรื่องการจัดงานจะต้องทำให้ยิ่งใหญ่เสมอ ถือว่านาน ๆ จึงจะได้มีโอกาสสักครั้ง ถ้าทำเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็กลัวอับอายคนอื่น และเพื่อเป็นการสร้างอิทธิพลรวมอยู่ด้วย ส่วนความเชื่อที่มีน้อยที่สุด คือ สตรีควรออกไปทำงานนอกบ้านหรือทำงานพิเศษในบ้าน เพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวและนิยมซื้อของใช้ประเภทต่าง ๆ ภายในครอบครัวด้วยระบบเงินผ่อน ซึ่งแตกต่างไปจากความเห็นของ สุไร แก้วทอง¹¹ กล่าวว่า คนในชุมชนแออัดนี้ส่วนมากจะซื้อของเงินผ่อน ถึงจะราคาแพงก็ยอม เพราะไม่มีเงินจ่ายให้ทั้งหมด เพราะความยากจน แต่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความเชื่อในเรื่องนี้น้อยมาก นับว่าดีแล้ว ควรสนับสนุนให้มีการปฏิบัติ

¹¹ สุไร แก้วทอง, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2530.

สอดคล้องไปด้วยยิ่งก็ เพราะการซื้อของเงินผ่อนเสียดอกเบี้ยด้วยได้ของใช้ที่มีราคาแพงกว่า
ทองตลาด และบางครั้งอาจได้ของที่มีคุณภาพไม่คุ้มด้วย

ส่วนความคาดหวังด้านเศรษฐกิจที่ว่าทำได้จริงมากที่สุด คือ แม่บ้านจะเป็นผู้เก็บ
เงินรายได้ทั้งหมดของครอบครัวที่ได้จากการทำงานของทุกคนในบ้าน และเมื่อครอบครัวเกิด
ปัญหาไม่มีเงินใช้ นิยมแก้ไขโดยการไปกู้ยืมเงินจากผู้อื่นมาใช้ไปก่อน จากความคาดหวังใน
ด้านนี้ ทำให้มองให้เวลาสภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดยังมีค่านิยมแบบชนบทติดมา
เห็นว่า แม่บ้านต้องเป็นผู้เก็บเงินรายได้ทั้งหมด เป็นผู้บริหารงานต่าง ๆ ภายในบ้านเป็นจุด
ศูนย์รวมของครอบครัว ครอบครัวมีรายได้น้อย มีความยากจน คิมีสุราเส่นการพนัน รายได้
ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีงานที่มีรายได้เป็นประจำ สิ่งเหล่านี้ทำให้ครอบครัวพบปัญหาขาดเงินใช้
บ่อย ๆ จึงต้องไปกู้ยืมจากผู้มีฐานะดีมาใช้ดอกเบี้ยสูงมาก ผู้อยู่ในชุมชนแออัดยากจน จึงทำให้
ไม่มีใครกล้าค้าประกันได้ ต้องยอมเสียดอกเบี้ยสูงๆ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และเป็น
วิธีการแก้ไขที่ง่าย ๆ จึงนิยมทำกันบ่อย จนทำให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้นในชุมชนแออัด คือ นายหน้า

หมายถึงผู้จัดหาบุคคลไปกู้ยืมเงินจากนายทุน มีการแบ่งเปอร์เซ็นต์ ระบบนายทุนมีแพร่หลาย
มากพบทุกชุมชน ส่วนความคาดหวังที่ทำให้จริงน้อยที่สุดคือสตรีควรออกไปทำงานนอกบ้าน หรือ
ทำงานพิเศษในบ้าน เพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ความคาดหวังนี้ทำให้จริงน้อยมาก
ซึ่งต่างกับผลการวิจัยของ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร¹² พบว่า สตรีต้องทำงานนอกบ้านและต้อง
รับผิดชอบงานในครอบครัวอีกด้วย ทำให้มีส่วนในการรวมแก้ไขปัญหของครอบครัว ช่วยเพิ่ม
รายได้ความเป็นอยู่ภายในครอบครัวจะดีขึ้น เมื่อครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เป็นผล
สืบเนื่องให้ครอบครัวมีความสุขกายและใจ มีอนามัยดี ความคาดหวังดังนี้ จะได้รับการพัฒนา
เปลี่ยนแปลงให้ผู้หญิงทราบบว่าตนเองต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือจนเจ้าครอบครัว ใช้เวลาร่างให้
เกิดประโยชน์ ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ เพราะผู้หญิงบางคนไม่ทราบว่า
ทำงานอะไรดี ไม่มีความรู้ ไม่มีเงินทุน ปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้น ครอบครัวจะได้มั่นคง
พอจะสู้กับภาวะเศรษฐกิจของสังคมปัจจุบันได้

¹²ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร, หน้าบทคัดย่อ.

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อ ค่านิยมแตกต่างกันที่ว่าแน่นอนจะเป็นผู้เก็บเงินรายได้ทั้งหมดยกของครอบครัว และสตรีควรออกไป ทำงานนอกบ้านหรือทำงานพิเศษทำเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว โดยผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ที่ได้รับการปรับปรุง ซึ่งความเชื่ออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ส่วนความคาดหวังที่ทำได้จริงแตกต่างกันตรงกับความเชื่อและมีความคาดหวังที่ทำได้จริงในระดับยกเพิ่มขึ้นมา คือ เมื่อครอบครัว เกิดปัญหาไม่มีเงินใช้จะแก้ไขโดยการไปกู้เงินจากคนอื่นมา ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการ ปรับปรุงมีความคาดหวังที่ทำได้จริงสูงกว่า ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภท มีความเชื่อค่านิยมมากกว่าความคาดหวังว่าจะทำตาม ค่านิยมได้จริง แต่ในเรื่องที่ครอบครัวมีปัญหาไม่มีเงินใช้แก้ไขโดยการไปกู้เงินคนอื่นมา มีความคาดหวังที่ทำได้จริงสูงกว่าความเชื่อค่านิยม ควรจะมีการแก้ไข ดังที่กล่าวมาแล้ว ในตอนต้น ถ้าแก้ไขโดยดัดได้จะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนแออัดเปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันมาก

4. กานการเมือง

ค่านิยมในด้านการเมืองที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อ ในระดับมากที่สุดคือ สนใจติดตามข่าวการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เสมอ เป็นเพราะ ประเทศไทยมีระบบการสื่อสารมวลชนที่ดี ประชาชนได้ทราบข่าวการเคลื่อนไหวทางการเมือง อยู่ตลอดเวลา ซึ่งไม่ตรงกับข้อค้นพบในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้พบว่าวัยรุ่นในชุมชนแออัด ให้ความสนใจติดตามข่าวการเมืองน้อย เนื่องจากมีการศึกษาน้อย ไม่ค่อยสนใจเรื่องการเมือง

ความสนใจมุ่งไปทางด้านบันเทิงมากกว่า การเมืองเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไม่มีผลกระทบอะไร ส่วนความเชื่อที่พบว่ามีน้อยที่สุดคือ ไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเมื่อ เลิกไปแล้วก็ไม่มีผู้ใดมาสนใจช่วยเหลือชุมชนแออัดอีกเลย ความเชื่อที่ว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชน แออัด ไม่สนใจการเมือง มองเฉพาะสิ่งที่ใกล้ตัวหรือสิ่งที่เอื้อกอบผลประโยชน์ของตนเองและ ของชุมชน ควรจัดให้มีการพัฒนาทั้งผู้ที่มาสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และผู้อยู่อาศัยในชุมชนด้วย โดยจัดให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองอย่างแท้จริง จะมีผลส่งให้มีความเชื่อค่านิยมด้าน การเมืองเปลี่ยนแปลงไปสู่หนทางที่ดีกว่าที่คนพบขณะนี้

ความคาดหวังด้านการเมืองที่จะทำตามค่านิยมได้จริงมากที่สุด คือ สนใจติดตาม ข่าวการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เสมอ นั้น สอดคล้องกับการมีค่านิยมด้านนี้ แสดงว่าเมื่อมี ค่านิยมอย่างไรก็สามารถทำได้จริงมากด้วย ผู้ชายสนใจข่าวการเมืองมากกว่าผู้หญิงและชอบ

นี้คงกันตามบ้านภายในชุมชน วิทยากรก็แบ่งครึ่งมีการพิมพ์ทางด้านการเมืองร่วมด้วย
 สิ่งนี้จะเป็นที่ถกเถียงกันให้เกิดความสนใจติดตามอย่างมากขึ้น แต่มีความไม่ชัดเจนอยู่คือ เป็นการ
 สนับสนุน การนิเทศทางการเมืองนี้ควรส่งเสริมให้พัฒนามากขึ้น จัดหาข่าวสารสู่ชุมชนให้มากขึ้น
 ป้องกันการเกิดอุบายมั่วจากการเมือง และความคาดหวังว่าทำได้จริงน้อยมากที่สุด คือ ไม่
 สนใจไปเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจเนื่องมาจากว่า ไม่มีเวลาไปเลือกตั้งเพราะ
 ต้องทำงานตลอดทั้งเวลาไม่ตรงกับกรทำทเวลาของทางราชการและไม่เห็นความสำคัญของ
 ผู้บริหารว่ามีใครมาให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านใดเลย ถ้ามีการแจกของหรือเงินจะสนใจ
 ไปเลือก แต่ถ้าไม่มีสิ่งแลกเปลี่ยนก็ไม่ไป เพราะเห็นว่า มีการเสียเวลาเสียเงิน ซึ่งมีอยู่
 น้อยอยู่แล้ว การนิเทศและความคาดหวังทางการเมืองควรได้รับการพัฒนาให้ประชาชนตระหนัก
 ถึงความสำคัญของตนเองที่มีบทบาทต่อการเลือกคนเข้าไปบริหารประเทศ ให้ความรู้ความเข้าใจ
 สิ่งเหล่านี้ จะช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้

ผู้อยู่อาศัยที่ได้รับการปรับปรุงและไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อแตกต่างกันคือ
 ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว มีความเชื่อที่จะไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎรมากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง แต่ความเชื่อที่ว่ามีความ
 สนใจจะสมัครเป็นผู้นำชุมชนแออัด ผู้อยู่ในชุมชนที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อสูงกว่า
 แสดงว่าเขามีความสนใจที่จะเป็นผู้บริหารหรือเป็นผู้นำของชุมชนที่อยู่อาศัยและมีความกระตือ
 รือสนใจในค่าที่มากกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ส่วนความคาดหวังที่ทำได้จริง
 ของผู้อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภท แตกต่างกันตรงกับความเชื่อของคานิยมโดยผู้อยู่ในชุมชน
 แออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงทำได้จริงน้อยกว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว
 ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อสูงกว่าที่ทำได้จริงที่ว่าไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและให้ความสนใจจะสมัครเป็นผู้นำในชุมชนนั้น เป็นเพราะว่าฐานะทาง
 เศรษฐกิจของครอบครัว และความยากจน อาชีพการทำงานที่ขี้งานทำไม่เป็นเวลาทำให้ไม่มี
 เวลาที่จะทำสิ่งเหล่านี้ได้จริงตรงกับความเชื่อควรมีการแก้ไข โดยเฉพาะในการไปเลือกตั้ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ ควรไปออกเสียงเลือกตั้ง
 มาก ๆ และควรแก้ไขโดยการให้ความรู้ด้วยวิธีจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในการปกครอง
 ระบบประชาธิปไตย ความรู้ทางด้านกฎหมาย เป็นการเพิ่มทั้งความรู้และแนวความคิดของคน
 ในชุมชนแออัด และยังช่วยแก้ไขฐานะภายในสังคมของชุมชนแออัดด้วย

5. สถานการณ์การศึกษา

ค่านิยมในด้านการศึกษาที่ผู้อยู่ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อมากที่สุด คือสนใจติดตามการเรียนของลูก ๆ เสมอ ต้องการให้ลูกมีโอกาสได้เข้าศึกษาในระดับสูงเพื่อจะได้มีงานทำ และมีรายได้มั่นคง สนใจและต้องการเรียนวิชาชีพ เช่น คัดผม ทำขนม ทำอาหาร จากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ไปฝึกให้ นั้น ไปตรงกับกรวิจัยของโสภณ พรโชคชัย¹³ พบว่า แม่บ้านมีปัญหามากในการเรียนวิชาชีพ คือ แม่บ้านไม่ว่าง คอยดูแลบ้านและเลี้ยงดูบุตร ขาดรายได้ระหว่างการฝึก ไม่มีเงินซื้ออุปกรณ์ ไม่มีเงินไปลงทุน ความต้องการเรียนมีจำนวนมาก แต่เรียนไปไม่มีจบจริง ๆ ไม่กี่คน เป็นการสูญเสียเงินส่วนค่านิยมที่ต้องการให้ลูกมีโอกาสศึกษาสูง ๆ นั้น ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร¹⁴ พบว่า ครอบครัวไม่สามารถส่งให้ลูกเรียนสูง ๆ ได้ เพราะความยากจน บางครั้งต้องลาออกกลางคันมาช่วยทำงานหาเงิน จัดว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดมีความเชื่อด้านการศึกษาดี มองเห็นว่าการเรียนจะช่วยให้เด็กมีอนาคตที่ดีได้ ควรส่งเสริมสนับสนุนค่านิยมนี้ เพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาคนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้

ความคาดหวังด้านการศึกษาที่ทำได้จริงมากที่สุดคือ ให้ความสนใจดูแลติดตามการเรียนของลูก ๆ อยู่เสมอ และเมื่อลูกจบชั้นประถมแล้วให้ลาออกมาช่วยทำงานหาเงิน จากความคาดหวังนี้มีแนวโน้มให้ชุมชนแออัดในอนาคตคงมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่หนทางที่ดีขึ้น เพราะบิดามารดาเริ่มสนใจการเรียนของลูก ๆ ส่งเสริมให้มีการศึกษาในระดับสูง ๆ ขึ้นไป ไม่ต้องการให้ลูกออกมาทำงานเร็วเกินไป มองเห็นความสำคัญของโรงเรียนในชุมชนแออัดของการเคหะแห่งชาติ¹⁵ โรงเรียนเป็นสถานที่ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันระหว่างครูกับคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนต้องการใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ทำงานของชุมชนกันต่าง ๆ ถัดเอาโรงเรียนเป็นศูนย์รวมในการประชุมปะของคนในชุมชนแออัด ครูต้องการใช้เป็นสถานที่สื่อความรู้ให้เด็กและยังขัดแย้งกับ

¹³โสภณ พรโชคชัย, เล่มเดียวกัน, หน้า 115.

¹⁴ชลาทิพย์ ปุณณะบุตร, เล่มเดียวกัน, หน้า บทคัดย่อ.

¹⁵การเคหะแห่งชาติ, ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด, วารสารการเคหะแห่งชาติ,

พวกวัยรุ่นทวย เพราะบุคคลเหล่านี้จะใช้โรงเรียนเป็นที่เล่น เป็นที่ออกกำลังกาย เมื่อต้องการ จะมาชกถักชกขาง ทำให้เกิดความไม่ไหวหลายโรงเรียนที่ชุมชนแออัดต้องการพอ เปิดค่า เนิน การไปโตเล็กน้อย ก็ถูกปล่อยให้ละเลยจากโรงเรียนอนุบาลเหลือ เป็นที่รับเลี้ยง เด็กกลางวัน สำหรับบ้านที่รับเลี้ยงเด็กกลางวัน สุโร แก้วทอง¹⁶ ให้ความเห็นว่าการทำบ้านให้ เป็นที่ รับเลี้ยง เด็กกลางวันภายในชุมชนแออัดมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ช่วยแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว และช่วยให้บิดามารดา ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านได้โดยไม่ต้องกังวลใจ เรื่องบุตร
 2. ต้องการฝึกเด็กให้มีระเบียบวินัย ช่วยตัวเอง ก่อไปเข้าเรียนต่อในระดับ ที่สูงขึ้นไป
 3. สอนให้เด็กมีพื้นฐานความรู้ พอที่จะสอบแข่งขันเข้าเรียนชั้น ป.1 ได้
- ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ได้รับการปรับปรุงแล้วความเชื่อ ค่านิยมแตกต่างกัน ดังนี้ เด็กเล็กอายุก่อนเกณฑ์เข้าโรงเรียนควรฝากเรียนอนุบาล หรือบ้านที่ รับเลี้ยงเด็กในชุมชน เพื่อจะได้เรียนหนังสือตั้งแต่เล็ก ๆ เมื่อเด็กเรียนจบชั้นประถมแล้ว จะ ให้ออกจากโรงเรียนมาช่วยทำงานหาเงิน ส่งเสริมลูกผู้ชายให้เรียนหนังสือสูงกว่าลูกผู้หญิง เพราะต้องเป็นผู้นำเลี้ยงครอบครัว ส่วนความคาดหวังที่ทำได้จริง แตกต่างกันกล่าวคือ ต้องการให้ลูกเรียนโรงเรียนเอกชน เนื่องจากเอาใจใส่นักเรียนได้มากกว่า จากผลการ วิจัยครั้งนี้พบว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความคาดหวังที่จะทำได้จริงมากกว่า ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว อาจจะเป็นเพราะว่าโรงเรียนเอกชนที่กล่าวถึงนี้ เป็นโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา หรือบ้านที่รับเลี้ยงเด็กกลางวันของชุมชน ซึ่งเสียค่า ใช้จ่ายถูก และอยู่ใกล้กับที่อยู่อาศัย จึงทำให้มีความคาดหวังที่ทำได้จริงสูง และพบว่าผู้อยู่ ในชุมชนแออัดทั้งสองประเภทมีความเชื่อในค่านิยมมากกว่าความคาดหวังที่ทำได้จริง พบว่า รายได้และอายุก็มีส่วนทำให้ความคาดหวังที่จะทำตามค่านิยมได้จริงในด้านการศึกษาแตกต่างกัน

¹⁶ สุโร แก้วทอง, เจ้าของบ้านที่รับเลี้ยงเด็กกลางวันในชุมชนแออัด วัดพระยาไกร ในราควันละ 5 บาทต่อคน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2530.

ความเชื่อค่านิยมและความคาดหวังที่ทำได้จริงที่น่าสนใจคือ เมื่อถูกเรียนจบชั้น
 มรทมจะให้ออกจากโรงเรียนมาช่วยทำงานนั้นผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง
 มีทั้งความเชื่อและทำได้จริงสูงกว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดอีกประเภทหนึ่ง อาจเนื่องมาจากสภาพ
 ความยากจนของครอบครัวที่ทำให้ไม่สามารถจะให้ออกเรียนต่อได้ หรือไม่เห็นความสำคัญของ
 การศึกษา ควรจะมีการแก้ไขค่านิยมและความคาดหวังในส่วนนี้ โดยช่วยเหลือหรือจัดการศึกษา
 ของโรงเรียนภายในชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและจัดให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก
 ที่ยากจนหรือให้เรียนฟรี เพราะการศึกษานั้นจะช่วยพัฒนาทั้งตัวบุคคล ชุมชน สังคม รวมทั้ง
 ประเทศชาติด้วย ถ้าตัวบุคคลไม่ได้รับการพัฒนาการศึกษาการพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็ย่อมไม่ประสบความสำเร็จตามไปด้วย และผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีจำนวนมาก ถ้าการศึกษาถูกมองข้ามไป ความ
 เจริญของประเทศก็จะพัฒนาได้ไม่เข้าเป้าหมาย

6. ค่านิยม

ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความเชื่อค่านิยมและความคาดหวังที่ทำได้จริงในค่านิยม
 จริยธรรมมากกว่าค่านิยมและความคาดหวังในด้านอื่น ๆ เป็นแนวทางที่ดี จะช่วยลดปัญหาการ
 ลักขโมย ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาด้านยาเสพติดด้วยให้สามารถอาศัยเอาใจใส่
 ต่อการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนให้เป็นคนดี มีความประพฤติที่ดี ผู้อยู่ในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ นับถือศาสนา
 พุทธ มีส่วนทำให้มีค่านิยมและความคาดหวังด้านนี้สูงมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองรัตน์
 บุญญา¹⁷ ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมในครอบครัวไทย พบว่า ครอบครัว
 คนไทยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ชาวชนบทจะสนใจปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรม
 มากกว่าครอบครัวในสังคมเขตเมืองที่เจริญ ค่านิยมและความคาดหวังที่พบในระดับสูงมาก
 เกี่ยวกับการความเห็นที่ว่าการทำแท้งจัดว่าเป็นการกระทำที่ผิดทางด้านศีลธรรม ต้องการสอน
 ลูกให้เป็นคนประหยักรู้จักการเก็บออม อบรมสั่งสอนให้ลูกมีความประพฤติที่ดี ไม่คึกคะนอง
 ไม่ก่ออาชญากรรมต่าง ๆ และคิดว่าครูจะทำหน้าที่ฝึกอบรมดูแล เรื่องระเบียบวินัยของเด็กได้ดี
 กว่าพ่อแม่ ซึ่งเป็นความคิดแบบเก่าอยู่ ในปัจจุบันทั้งบ้านและทางโรงเรียนต้องให้ความ
 ช่วยเหลือกันในด้านอบรมเด็กให้มีความประพฤติที่ดีมีระเบียบวินัย ไม่สันทุนกาวัดเกล้าและ

¹⁷ เรืองรัตน์ บุญญา, "ลักษณะอำนาจนิยมในครอบครัวไทย" วิทยานิพนธ์บัณฑิต
 วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. หน้า 75.

และเล่นการพนัน บิคารมารกาและขี้ใหญ่ในชุมชน ควรเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก ๆ ไม่ทะเลาะวิวาทกันภายในครอบครัวและภายในชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ นี้ไว้ให้เด็กรุ่นหลังได้รู้จักค่าในความเป็นไทย โดยร่วมมือช่วยเหลือในการจัดงานต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชนทั้งยังเป็นกิจกรรมเสริมที่ช่วยสร้างความสามัคคีภายในชุมชนอีกด้วย ความยากจนก็มีส่วนทำให้คนในชุมชนแออัดมีโอกาสน้อยหรือไม่มีเลยที่จะเข้าไปรับอารยธรรมตะวันตก หรือยุโรปมาก จะขยับบ้างก็ไม่มากนัก ทำให้ความขัดแย้งด้านจริยธรรมของคนในชุมชนมีไม่มากเท่าสังคมระดับอื่น ๆ

ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ก็ที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อค่านิยมต่างกันในเรื่องของความศรัทธาและเคารพในศาสนาอย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้เป็นคนดี และอบรมสั่งสอนไม่ให้ลูกมีความประพฤติที่ไม่ดี ไม่ศึกษาเสขศึกษ ไม่ก่อนอาชญากรรมต่าง ๆ โดยที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีค่านิยมเหล่านี้สูงกว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้รับการปรับปรุง แต่ความคาดหวังที่ทำได้จริงมีความแตกต่างกัน โดยผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงสามารถทำได้จริงคือสอนลูกให้เป็นคนประหยัดและไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา แต่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเลื่อมใสศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และไสยศาสตร์ โดยสืบเสาะไปหาสิ่งเหล่านั้นเสมอ ทำได้จริงมากกว่าผู้อยู่ในชุมชนอีกประเภทหนึ่ง ศาสนาก็มีส่วนสัมพันธ์กับค่านิยมและความคาดหวังด้านจริยธรรม โดยผู้นับถือศาสนาอิสลามจะมีความเชื่อและทำได้จริงเกี่ยวกับความเลื่อมใสในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ มีความเชื่อและทำได้จริงน้อย ที่น่าสนใจคือ การไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา การเลื่อมใสศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อและทำได้จริงสูงมาก จะเห็นว่า สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อไปถึงด้านเศรษฐกิจของครอบครัวทำให้ครอบครัวยากจน ซึ่งก็มีรายได้น้อยและมีงานทำที่ไม่ประจำอยู่แล้ว ทั้งยังเป็นเหตุก่อให้เกิดคดีอาชญากรรมหรือการวิวาทวิวาทกันอื่น ๆ ซึ่งเป็นภัยต่อชุมชนและสังคมที่ผู้อยู่อาศัย ควรจะแก้ไขโดยผู้อยู่ในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันพัฒนาปราบปรามสิ่งเหล่านี้ให้หมดไป

7. ค่านิยมค่านิยม

ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุง มีค่านิยมเชื่อในค่านิยมค่านิยมค่านิยมมากที่สุดคือ วมใจกันพัฒนาชุมชนแออัดให้สะอาด ชักชวนกันไม่ให้พึ่งขยะ

เคลื่อนกลาง เพราะความสกปรกทำให้เกิดโรคระบาดได้ และนิยมไปใช้บริการของหน่วยแพทย์เคลื่อนที่หรือศูนย์สาธารณสุขที่อยู่ในชุมชนแออัดหรือที่อยู่ใกล้เคียง จักว่าผู้อยู่ในชุมชนแออัดมองเห็นความสำคัญของสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล จึงมีความเชื่อค่านิยมค่านับสูง แต่ก็ยังมีส่วนหนึ่งที่พบว่าเวลาเจ็บป่วยจะไปซื้อยามารับประทานเอง และพบว่าบางคนศึกษาจำพวกบำรุงกำลังต่าง ๆ เช่น ลิโพทีนดี กระทั่งแดง ฯลฯ ชอบใช้กันมากเมื่อเวลาอ่อนเพลียหรือเหนื่อย เชื่อว่าจะหายได้ด้วยได้ทันที ค่านิยมในเรื่องนี้ควรเร่งปรับปรุงแก้ไข เพราะยาเหล่านี้มีอันตรายต่อสุขภาพอนามัยผู้อยู่ในชุมชนแออัดคงไม่ทราบถึงอันตรายเหล่านี้ ควรแก้ไขโดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาต่าง ๆ ทั้งสามัญประจำบ้านและยารักษาโรค

ความคาดหวังด้านสาธารณสุข พบว่า ความคาดหวังที่ทำได้มากที่สุดคือ เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมาในครอบครัวจะไปซื้อยาชุดจากร้านขายยามารับประทานเอง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจากความไม่สะดวกที่จะใช้บริการของสาธารณสุขซึ่งอยู่ห่างไกล เห็นว่าอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ซื้อยามากินเองก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปหาหมอ กลัวหมอ ไม่มีเงินเสียค่ารักษา โดยคิดว่าราคาแพงกว่าการซื้อยามากินเอง และหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้ามาให้บริการมีน้อยมาก บริการได้ไม่ทั่วถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายเสียก่อน สาเหตุที่ทำให้ผู้อยู่ในชุมชนแออัดไม่เห็นความสำคัญในการรักษาสุขภาพอนามัยเช่นนี้ ควรส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ เพราะสุขภาพของบุคคลย่อมเกี่ยวข้องกับพัฒนาการอื่น ๆ ด้วย ถ้าสุขภาพไม่ดีก็การพัฒนาการอื่น ๆ ก็ลดลงไปด้วย การส่งเสริมด้านสาธารณสุขได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และจากหน่วยงานอื่นรวมทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน แต่การให้บริการนั้นไม่เพียงพอกับความต้องการของชุมชน พบว่า บางชุมชนยังมีได้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่หรือมหาวิทยาลัยมหิดลเข้าไปช่วยเหลือเลย ซึ่งผู้อยู่ในชุมชนต้องการมาก

ผู้อยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและไม่ได้รับการปรับปรุง มีความเชื่อแตกต่างกัน คือการให้บริการของหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ หรือศูนย์บริการสาธารณสุข โดยที่ผู้อยู่ในชุมชนที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงมีความเชื่อในค่านับสูง ซึ่งความคาดหวังที่ทำได้จริงพบว่ามีความแตกต่างกันเกี่ยวกับความเชื่อและขอให้ยาบำรุงกำลังต่าง ๆ เมื่อเวลาอ่อนเพลียและถ้าเกิดการเจ็บป่วยขึ้นจะไปซื้อยามารับประทานเอง ความคาดหวังที่ทำได้จริงจะตรงกับความเชื่อที่กล่าวมาแล้ว ผู้ที่อยู่ในชุมชนที่ไม่ได้รับการปรับปรุงมีความคาดหวังที่ทำได้จริงสูงกว่าผู้ที่อยู่ในชุมชนที่ปรับปรุงแล้ว

ทุกคน และยังพบว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีส่วนทำให้ความเชื่อและความคาดหวังที่ทำได้จริงในค่านิยมต่าง ๆ กันด้วย ผู้ที่มีการศึกษาน้อยหรือไม่ได้เรียนจะมีความเชื่อและทำได้จริงในเรื่องของการใช้จ่ายบำรุงกำลังเมื่ออ่อนเพลียมากกว่าค่านิยมอื่น ๆ โดยทั้งนี้ จะทำให้ทราบว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสาธารณสุขมาก โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต สุขภาพร่างกาย อื่นๆหนึ่ง จะถูกปล่อยปละละเลย รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนแออัดที่ไม่ถูกสุขลักษณะต่าง ๆ สาเหตุนี้ จะเป็นส่วนนั้นทอนสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ที่อยู่ในชุมชนแออัด ควรแก้ไขโดยเฉพาะในค่านิยมสุขอย่างเร่งด่วนให้มีการจัดบริการตรวจสุขภาพอย่างน้อยเดือนละครั้งโดยบริการแบบฟรี และให้หน่วยงานของรัฐบาลเป็นฝ่ายไปประสานงานโดยการปรับปรุงชุมชน รวมทั้งการจัดให้ความรู้อบรม ให้ผู้อยู่ในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพร่างกาย จิตใจ ที่อยู่อาศัย ควรจัดให้มีสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย เล่นกีฬา ภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมและความคาดหวังในถิ่นต่าง ๆ ของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นและขอเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการเคหะแห่งชาติ หน่วยงานของรัฐและเอกชน

- 1.1 การเคหะแห่งชาติ หน่วยงานของรัฐและเอกชน จัดหาวิธีหรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดประกวดชุมชนแออัด ให้รางวัล เพื่อชักชวนให้ชุมชนแออัดต่าง ๆ ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนแออัดของตนเอง
- 1.2 ขอให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มาทำงานกับชุมชน ที่นอกเหนือจากการเคหะแห่งชาติ และหน่วยงานที่รับผิดชอบชุมชนแออัดอยู่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือพัฒนาชุมชนแออัดให้มากขึ้น โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ สาธารณสุข หน่วยงานเคลื่อนที่ กระทรวงมหาดไทยควรช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ให้ความรู้ในด้านสาธารณสุข ค่านิยมหมาย จัดหาตลาดรับซื้อผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากชุมชนแออัด สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาให้คนในชุมชนแออัดมีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.3 ขอให้ทั้งงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาชุมชนแออัดและกระจายไปให้ทั่วถึงชุมชนแออัดอื่น ๆ บ้าง เพราะถ้าชุมชนต่าง ๆ ใช้งบประมาณมาช่วยเหลือถึงจะไม่มาก ก็ยังสามารถพัฒนาได้บ้าง การพัฒนาชุมชนแออัดจะส่งผลไปถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และยังมีผลถึงการสร้างค่านิยมและความคาดหวังให้พัฒนาสูงขึ้นไปด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด

2.1 ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ควรรวมกลุ่มกันและขอความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนแออัด

2.2 ควรจัดหากิจกรรรมพิเศษ หรืองานพิเศษทำโดยไปศึกษาหาความรู้ด้านอาชีพจากคนในชุมชนนั้น ๆ หรือจากที่อื่น เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวด้วย

2.3 มีความรักสามัคคี มีน้ำใจให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชนแออัดของตนเองให้เจริญในทุกด้าน ควรมีการดำเนินการเกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติด ลักขโมย และอาชญากรรมต่าง ๆ ให้หมดไปจากชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่

2.4 ให้มีการประสานงานกันภายในชุมชน เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของชุมชนให้ทราบทั่วกัน ให้ความสนใจกระทู้หรือร่นตอกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแออัด

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 ควรจะได้มีการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่มีผลกระทบท่อการมีค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด

3.2 ควรศึกษาถึงการรับรู้เกี่ยวกับค่านิยมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดให้ลึกซึ้งเพียงด้านเดียว

3.3 ควรศึกษาถึงภูมิหลังที่มีผลกระทบท่อการสร้างค่านิยมและความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างอื่นบ้าง